

MEMORIALISTICĂ

Ion Dumitrescu

Filele mele de calendar

Joi 1 octombrie 1987

Pe popa Ion Creangă l-au răspopit pentru că mergea la teatru și purta pălărie - mai de moarte păcate chiar decât dacă ar fi slobozit pușca după niște smintite de ciori, care croncăneau pe crucea bisericii Bărboiu, din Iași. Popa Nae Popescu, în amfiteatrul Facultății de Teologie, s-a oprit la jumătatea prelegerii, ne-a privit părintește și-a zis:

" - Duceți-vă la Operă, să vedeți un balet românesc cu subiect din viața de toate zilele, o reușită a compozitorului Mihail Jora. Eu l-am văzut la premieră, dar am mai fost și-aseară. Nu stați toată ziua și noaptea cu nasu-n buchii. Sculați-vă de dimineață, colindați străzile, deschideți ochii, căsați gurile! Lumea e mare, și multe lucruri de văzut și de știut se petrec în jurul nostru. Iscodiți tainele lumii. Mari și neînțelese sunt căile Domnului, dar multe și necuprinse sunt și faptele oamenilor! Lăsați ceasloavele oleacă și citiți în cartea vieții!..."

Așa vorbea Popa Nae de la catedră, studenților teologi. Era în toamna lui 1933, către sfârșitul lui octombrie. Sosisem student în București și mi se păreau toate ca din altă lume. Scăpasem examenul de admitere în Conservator, care se ținea în septembrie, și luam în serios drumul Universității. Teologia era facultate severă, profesorii erau pretențioși, frecvența obligatorie. Materiile de specialitate erau subtile și aride. Studentul trebuia să depună eforturi deosebite, cu abnegație, răbdare, studiu claustrat. Nu însemna însă o noutate pentru mine, după opt ani de internat, deprins cu disciplina și ritmul susținut în muncă. Absolvenți ai celor câtorva seminarii din țară - școli de veche tradiție cărturărească -, teologii, aproape fără excepție, feciori de țărani, întrețineau o permanentă emulație și o nepotolită sete de cultură, fenomen de altfel caracteristic pentru generațiile de studioși ai României Mari de după primul război mondial. În definitiv, veniseră băieții în București să-nvețe carte și se nevoiau din toate puterile s-o facă. Mulți urmau în același timp două, unii chiar trei facultăți. La Litere, la Drept, în Conservator excelau mulți seminaristi.

Amfiteatrul Teologiei se afla în corpul dinspre piața Brătianu, al vechii clădiri a Universității. Intrarea era pe ultima ușă din colț, în fața statuilor. Jos era Farmacia, venea apoi Dreptul, iar deasupra, noi. În același corp, dar cu intrarea dinspre nord, vizavi de Arhitectură, era Facultatea de Litere și alături Facultatea de Științe. În orele libere dintre cursuri dădeam fuga în amfiteatrele vecine. Dreptul mă pasiona mai puțin. Audiam din când în când pe Istrate Micescu. În schimb Iorga, Ion Petrovici, Gusti, G.G. Antonescu, Nae Ionescu, C.C. Giurăscu, Mehedinți, Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, Ion

Simionescu, Vălsan - o pleiadă universitară rar întâlnită - mă fermecau. Păcat că Vălsan era bolnav și în 1935 a murit.

Așa a fost în primul și al doilea an de facultate. Pe urmă, Conservatorul s-a ntețit și huzurul meu științific s-a terminat.

Părintele Nae Popescu era profesor de Istoria Bisericii Române, membru al Academiei, președinte al Corului *Carmen*. A fost și subsecretar de stat la Ministerul Cultelor și Artelor. Nu era nici pedant, nici distant, nu-și dădea importanță. Iubitor de oameni, mărinimos, cu bărbuța sură, chica tăiată drept și brăul roșu, simțea cum sub sutană îi bate o inimă caldă, generoasă. Cărturar cu orizonturi largi, mai era Popa Nae și un participant entuziast la viața culturală a Bucureștilor. Vechi colaborator al lui Kiriac, prieten cu Enescu, mare prieten al muzicii și muzicanților, nu lipsea de la concerte și de la Operă.

Prelegerile lui, de aleasă ținută, expuse viu, colorat, atractiv se bucurau de largă audiență, fiind frecventate și de alți studenți ai Universității; după orele de curs și seminariile de Ebraică, Dogmatică, Patrologie, Exegeză, Ermenetică, veneau ca o desfătare. Părintele Nae era preferatul nostru. Parcă-l aud exprimându-se apăsător, cu elocvență lipsită de emfază, într-o limbă firească, simplă, cu vorbe de duh și iz de pravilă:

"... Și s-a suit Nicodim-Sfântul la Tismana, pe-un buric de munte, la locul ce-i zicea <La Pișătoare>, că izvodea fir de apă limpede ce se prăvălea în prăpastie, și-a ales acolo scaun de mânăstire"...

Târziu, când Facultatea de Teologie se mistuise-n amintire, îl întâlneam la Părintele Iancu Petrescu. În curtea din spatele bisericii Visarion era o casuță dărăpănată. Acolo, printre tablouri și cărți, își petrecea sihăstria Popa Iancu. De fiecare Sfânt Ion se strângeau lângă un pahar din vinurile măiestre, veniți să-l hiritisească, Pallady, Popa Nae, Gala Galaction, Ressu, profesorul I.D.Ștefănescu, Steriade, arhitectul G.M.Cantacuzino, Vasile Voiculescu, Ciomac, Alice Voinescu... Până seara târziu, în jurul mesei încărcate cu hrisoave și pahare, se desfășura o adevărată academie. Maria, chioara, de-abia prididea să toarne.

Popa Naese gârbovise, barba și chica îi albiseră, dar vorba cumpănită, glasul sonor, fraza scurtă, vioaie îi erau la fel, ca odinioară. Încet-încet apoi, adunarea s-a destrămat. Unul câte unul, musafirii de Sfânt Ion au plecat spre alte țărături: Pallady și Steriade în 1956, G.M.Cantacuzino în 1960, Gala Galaction și Alice Voinescu în 1961, Ciomac, Ressu și Vasile Voiculescu în 1962, Popa Nae în 1963... (...)

Ieri, la cimitir, am trecut pe lângă mormântul Părintelui Nae. Se află în perimetrul artiștilor, la colțul de miazăzi, lângă fecioru-său Mihai, actorul Naționalului, dispărut în plină glorie și tinerețe. O lepede simplă, înnegrită: "Preot, profesor Nicolae M.Popescu - 1881-1963"...

Am tăiat lăstarii, am plivit buruienile și-am tras cu mătura peste frunzele uscate. Măcar atât pentru Părintele Nae, prietenul muzicii și muzicanților, după 54 de ani...

Martți 3 septembrie 1991

A murit Elvira Godeanu, regină între actrițele Teatrului Național de odinioară. Numai că "odinioară" nu e prea de demult: l-am trăit și eu - parc-a fost o poveste. Cincizeci de ani ca ziua de ieri!...

Teatrul Național bucureștean era pe-atunci împărăție fericită a dramaturgiei românești, iar Rebreanu - împărat necontestat peste întreg cuprinsul, cu mari și mici și de toate felurile slujitori ai Thaliei. Eram compozitorul, șeful de orchestră, vistavoiul treburilor muzicești, exemplar unic, între actori, regizori, decoratori, costumieri, figuranți, recuziteri, electricieni și întreg personalul de scenă și administrativ.

Lăcaș ne era bătrânul Signor din Calea Victoriei, cu hrisoave de noblețe scrise la jumătatea veacului trecut, boier de vișă, distins și manierat, care-și primea oaspeții cu ireproșabilă eleganță. Nu era grandios, nu era împopoțonat, de la o vreme se ținea în umbra parvenitului Palat al Telefoanelor. Numărul fotoliilor cu puțin trecea peste cinci sute, lojile se-nchiriau cu stagiunea, galeria era a studenților și îndrăgostiților de teatru fără parale. Nu-mi aduc aminte să-l fi văzut vreodată gol, nici în cele mai neprielnice situații. Încolo, piațeta din față, trăsurile cu muscal, magazinele de vizavi, *Continentalul* și *Dragomir*, în colț, întregeau peisajul.

Și ce minuni se petreceau pe scenă, ce ghirlande sonore urcau sub cupolă, înainte de a-și lua zborul spre înălțimile unde le aștepta Dumnezeu cu Sfinții și Îngerii... Fiorul scenei ardea, exalta, ridica tensiunea. Zi de zi, fără sărbători, și duminici nelucrătoare, de dimineața până după miezul nopții, teatrul era un furnicar dezlănțuit, o confrerie, un companonaj care vibra la unison, în spirit de echipă, pentru fiecare spectacol. Premierile erau sărbători ale tuturor, succesele bucurau, însuccesele întristau pe toți. Din performanțele și gloria protagoniștilor se înfruptau toți, cu mic cu mare. Și câte premiere n-am trăit!...

Mi-e dor de Teatrul Național așa cum l-am întâlnit, mi-e dor de toți cei ce-l slujeau atunci laolaltă cu mine, dintre care aproape nimeni n-a mai rămas. Cine n-a călcat niciodată în culise și n-a pășit peste scenă, nu-mi crede oftatul pe care-l mărturisesc urcând din străfunduri... A fost destul o bombă, ca să-mprăstie în țandări o sută de ani de tradiție, să distrugă un simbol, să umbrească o legendă pe care o credeam eternă.

Elvira Godeanu strălucea pe atunci în splendoarea vârstei, a maturității profesionale, a performanțelor artistice. O văd radiind de frumusețe, evoluând grațios printre parteneri, umplând scena cu parfumul personalității unice, de excepție. Aud publicul salutându-i cu aplauze prelungite intrarea în scenă, fi văd zâmbetul cald, silueta mlădioasă, înclinându-se într-un gest de sfială nefăcută.

După 1944 însă, nu mai era vremea ei. Evenimentele schimbaseră conținutul și destinația spectacolelor. Importasem o estetică străină tradițiilor, gustului și mentalității noastre. În teatrul îmbăcsit de ideologie, Elvira nu mai avea ce căuta, pentru că nu ar fi putut să-i facă față. Apariția ei ar fi fost o sfidare, o ofensă. Teatrul de fantezie, cu montări spectaculoase, cu personaje vaporose, cu verva și replica subtilă, cu umor subțire, murise.

În 1947, Zaharia Stancu lichida tradițiile scenei românești. Toate piesele de circumstanță ale dramaturgilor străini sau autohtoni improvizati - kitsch-uri ideologice pentru un public mobilizat prin sindicate - își dădeau întâlnire pe scene improprii, în condiții precare. Căruța cu paiațe circula între Liceele *Sfântul Sava*, *Matei Basarab* și Studioul din Piața Amzei. Pe ruinele din Calea Victoriei creșteau bălării. Dramaturgia "putredă burgheză" era alungată cu pietre, peste gloriile teatrului universal și românesc se așternea praful.

În același an mi-am încheiat și eu activitatea teatrală. Noile surogate realist-socialiste nu mai aveau nevoie de muzică, proaspeții regizori mizau pe conținutul politic, nu pe formă.

După plecarea din teatru, Elvira Godeanu mi-a dispărut. Am mai zărit-o de câteva ori, o dată la Eforie, am împărțit o birjă de la gară la hotel, altă dată la Ateneu - iubea muzica - am întâlnit-o urcând treptele de marmură cu grația neschimbată. Am mai văzut-o de câteva ori la televizor în retrospective modeste, și-apoi acum, la despărțire. Cu o săptămână o precedase Brancomir.

Marele Regizor are intenții nemărturisite. Pune la cale un spectacol inedit și vrea o distribuție de zile mari. Lui Vraca, Bălțățeanu, Manu, Calboreanu, Finteșteanu, Mihai Popescu, Marioarei Voiculescu, Soniei Cluceru, Miței Filotti, Agepsinei Macri, Marioarei Zimniceanu, Mariettei Anca le-a trimis din vreme convocarea, o așteptau toți pe Elvira...

Uite-o, a sosit! Repetițiile pot să-nceapă!

" - Vă rog, când încep repetițiile cu muzică?"...

Vineri 14 februarie 1986

Peisaj hibernal în Cotroceni: frig, nămeți, viscol, ninsoare, madam Pîscă în decor, cu lopata. Căptușit ca un eschimos, pornesc cu Ilinca, înotând până la genunchi printre troiene, spre Ateneu.

Dirijează Mihai Brediceanu, cântă Valentin Gheorghiu. Frig vânt cu vâlătuci și, de necrezut: sală... plină!

" - Cum e posibil?"...

" - Uite că e!"... Eroica poftă de muzică a bucureștenilor!

Nu înțeleg ce pretenții pot să aibă încotoșmănații din staluri de la un biet pianist cu mâinile roșii, implorând zadarnic aerotermele cântătoare. "Concert de Schumann pentru pian și două radiatoare". Dărdăie orchestranții în paltoane și - auziți invenție - în mănuși fără degete... Îngheață buzele pe muștiucuri, se-ntrec violoniștii, cine cântă mai pe de lături...

Sub cupola lui Galleron n-au mai sfârșit demult caloriferele. Răcoarea de ocnă așteaptă aurora boreală și țurțurii din plafonul cu delfini. "1888" privește încremenit spre centenar...

"Orchestra cu dirijor, pianist și public de melomani, surprinși în proces de congelare pe-o banchiză muzicală" - dioramă pentru Muzeul Muzicii Românești. Din vitrină lipsește Amundsen, cu săniile și haita de câini...

Eroica poftă de muzică a bucureștenilor!

Marți 10 mai 1988

În după-amiaza de ieri n-a fost cald, dar nici frig. Soarele era milostiv, undă de vânt nu tulbura nemișcarea. La concert am ieșit fără trenți și pălărie, și mi-a fost bine.

Pe Ilinca am condus-o la ușa Ateneului și eu m-am întors la frizerie. Îmi crescuseră plete de beatles, numai că ale mele se lungiseră nu de fudulie, ci de netunsoare... Dacă n-am mai ieșit în târg de-o lună și jumătate!

Aventura a-nceput din momentul când am revenit, tuns, bine dispus, gata să primesc musafirii. Dar Baba Rea care pândea își convocase suratele. La cinci și jumătate când soseam, aterizaseră-n stoluri, călări pe mături, umpleau Rotonda și vânzoleau praful sub bolțile aurite.

N-am intrat. Am rămas în ușă. Nemaipomenita întâmplare a pianistei care trebuia să aibă recital la ora șapte în sala Ateneului și s-a pomenit măturată-n stradă, cu pian, cu Mozart, cu public, cu flori, se desfășura o dată cu acele ceasornicului. Din subțioara scării năvălea o hărmălaie învăluită în ecouri, ca din zece difuzoare care transmit muzică populară. Cordașii se-ntreceau în ciocârlie, contrabașii mugeau, naistul chiuia, țambalul ciocănea pereții în ricoșeuri, Fărcașu se opintea într-o taragoată de doi metri. Era *Populara*, care repeta în vederea concertului de gală de a doua zi, în cinstea Înaltului Oaspete...

" - Bine măi, alt loc mai bun nu găsești?..."

" - Lasa, stimată maistre, că suntem învațați. Lautarii ciocănește unde nimereste"...

Zărnescu vânduse biletele, încheia socotelile, bifa borderoul. Acum era dezolat. Ce să facă?... Or să dea buzna toți la restituirea banilor...

Gheciu răscolea pliantul să găsească o altă dată. Cum s-ar fi oprit bălciul, dacă nu cu promisiunea unei alte date, pentru care biletele să rămână valabile?... Totul trebuia însă făcut repede, ștraifurile lipite înainte de năvala publicului... Iar când, în fine, s-a convenit pentru 13 iunie și-au fost caligrafiate ștraifurile, n-avea Costică lipici.

Între timp, măturile ridicau nori tulburi în plafon. Au intrat gălețile și torșoanele, și-au inundat dalele mozaicate. Un camion cât un marfar descărca fotolii, scaune, covoare, mochete. Salonul oficial și bătrânele marmore se-nțoleau în straie de-mprumut. Pe neuscatele au început să-ntindă mochetele și să desfășoare covorul roșu.

În iureșul care se-ntetea a apărut, surzător, Octavian:

" - Începe normal?, ori mai întârziată o jumătate de oră, că m-aș duce cu Lena, jos, la "Șobolani". Cântă o verișoară din Cluj"... Dar Lena nu apărea. În fine, uite-o bosumflată:

" - Ce-au aștia, Doamne, că mi-au cotrobăit sacoșa... Jos nu e nimeni"...

Costică găsisse pioaneze, scosese două panouri, ținutise pe fiecare câte un afiș, prinsese ștraifurile și le căra, unul în față, la ușă, celălalt la intrarea artiștilor. Iar după ce mochetele și covorul roșu și-au luat locurile, măturile s-au pornit din ce în ce mai eficient și într-un ultim retuș, ne-au scos pe toți din incintă. Au plecat și popularii cu țambalul și contrabașii-n cărcă, n-au mai rămas decât femeile cu măturile și șefii cu ordinile.

Publicul umpluse curtea, dar camionul, așezat de-a curmezișul, îl împărțise în două: o parte spre Esarcu, alta spre *Cina*; iar când a fost înșurubat furtunul și deschisă vrana, jetul l-a- mprăștiat în toată curtea. Scările, coloanele până sus, la frontispiciu, pavajul, bronzul lui Eminescu au intrat sub duș. Ghirlandele forjate ale porților și băncile din scuar erau trecute sub pensulă, gazonul tuns, panselele stropite, aleile măturate.

Am rămas cu Ilinca până la șapte și un sfert sub dușul întrebărilor, mirărilor, indignărilor, după care, cu brațele pline de lalele, ne-am retras împreună cu Mozart, spre culcușul nostru din Doctor Brândză, că doar el, drăguțul, nu ne-ntâmpină cu mătura și furtunul...